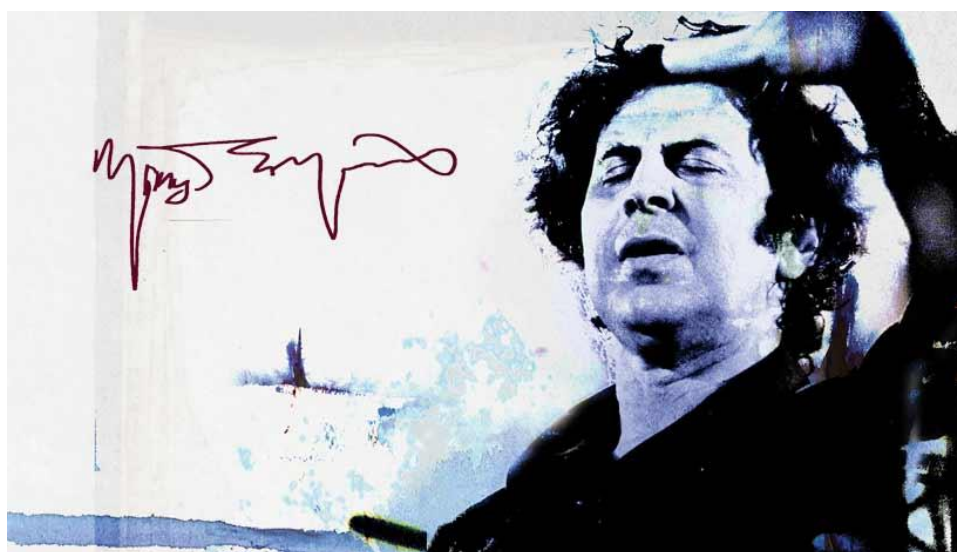

EIR:

Hvorfor grækerne elsker Mikis Theodorakis – og hans musik

Om end man søger i de poetiske tekster, jeg har brugt, så vil man ikke finde nogen politiske slogans. Man vil hverken finde åbenlys eller skjult propaganda vedrørende bestemte politiske anskuelser. Følgelig er politiseringen af min kunst udelukkende resultatet af to årsager (a) dens ligefremhed, og (b) mit personlige engagement. Dette er følgerne og prisen, der udspringer af mit grundprincip, at kunst på ethvert tidspunkt bør kommunikere med folket. Med andre ord, så bør den inddrage masserne.

26. juni 2015 – Mennesker som Mikis Theodorakis er sjældne. For det hellenske folk findes der ingen person, der er mere elsket. Og han er kommet til at repræsentere, og stadig føre, kampene for det græske folk imod det, det har været århundreders krige, først imod ottomanerne, og siden imod Det britiske Imperium.

Født på øen Chios i 1925 tilbragte Theodorakis sin barndom ude på landet i de græske byer og landsbyer, hvor han blev fortrolig med den græske musik. Det var i den peloponnesiske by Tripolis, hvor han tilbragte sine teenageår, at han første gang hørte Beethovens Niende Symfoni og besluttede at blive komponist.

Alligevel kan man ikke virkeligt forstå, hvorfor han er så elsket af det græske folk, uden at forstå hans livslange kamp for ikke blot at besejre britisk-kontrolleret fascisme, men også for at skabe en ny, musikalsk stemme for Grækenland.

I 1972, da han levede i eksil under obersternes junta, der herskede over det græske militær på det tidspunkt, skrev han følgende i forordet til bogen *Mikis Theodorakis: Musik og ændring af samfundet*, af George Giannaris:

Masserne er imidlertid ikke noget abstrakt, men er tværtimod fuldstændig konkret. For eksempel er masserne for mig det græske folk, der i dag lever under visse vilkår, som frembringer bestemte problemer, forhåbninger, ideologier og idealer. Fra sin historiske fortid har dette folk arvet bestemte traditioner, principper, skikke, følsomhed, undervisning og et bestemt intellektuelt og kulturelt fundament. For at kunne samtale med dette folk, i dette øjeblik, og for– i form af et kunstnerisk værk – at kunne give det æstetiske sandheder, der vil berøre det, må følgelig kunstneren selv, så vel som også hans arbejde, være opslugt af denne historiske virkelighed. Dette betyder, at han må være oprigtig, og hans arbejde må ligeledes være oprigtigt.

Dette er essensen i spørgsmålet om politiseringen af mit arbejde. Men der er imidlertid noget andet. Det kunstnerisk skabende udtryk er, frem for alt, en handling, der udtrykker frihed. 'Jeg skaber' betyder 'jeg er fri; jeg bliver fri.' Kunstens budskab er et budskab om frihed. Den kunst, der, trofast og oprigtigt, ønsker at give udtryk for et folk, der kæmper for sin frihed, stræber således ikke alene efter at vinde dette folks

Den græske helt og komponist, Mikis Theodorakis, taler imod EU-memorandaet foran Athens Universitet i juni, 2011.

kærlighed, men også dets fjenders had. Det er en stor, en fuldendt stræben, som jeg ikke skjuler; jeg har efterstræbt den af hele mit hjerte.¹

Det var ligeledes i Tripolis, at Theodorakis begyndte denne livslange kamp imod britiske operationer, hvis formål var at ødelægge Grækenland og dets kultur. Anden Verdenskrig var begyndt, og Tripolis var besat af italienerne. Det var her, Theodorakis deltog i sin første modstandshandling imod den fascistiske besættelse af Grækenland ved at deltage i en massiv demonstration den 25. marts, årsdagen for den græske uafhængighedskamp imod Det ottomanske Imperium. Det var hans første arrestation ud af mange; han blev fængslet og tortureret, og det lykkedes ham at flygte ud af fængsel og til Athen.

I Athen begyndte Theodorakis at studere klassisk musikkomposition og forsøgte at skabe en moderne, klassisk musik, der var unikt hellenistisk. Hans idé var ikke musik for arbejderne, for at vække dem til handling, men var i realiteten det første forsøg på at opdrage en græsk befolkning, der aldrig havde været udsat for klassisk musik. Han så derfor sin mission som den opgave at føre det græske folk igennem en proces, hvor de ikke alene ville kunne forstå og påskønne stor, klassisk musik, men også

forstå deres egen historiske og kulturelle forbindelse til denne musik.

Samtidig sluttede han sig til E.A.M. (Den nationale Befrielsesfront), den største af modstandsbevægelserne mod den tyske besættelse. Under hele resten af krigen tog han aktivt del i modstanden, mens han fortsatte med at studere klassisk komposition.

Den første symfoni i fængslet

I 1945 sluttede Anden Verdenskrig, men det gjorde besættelsen af Grækenland ikke. En britiskkontrolleret marionetregering blev omgående installeret, støttet af den britiske hær, og Den græske Borgerkrig (1945-48) begyndte. Ti tusinder af græske modstandskæmpere blev arresteret og anbragt i koncentrationslejre, kørt af briterne.

Men dette afskrækkede ikke Theodorakis fra hans politiske aktiviteter; han tilbragte disse år enten i skjul eller i fangelejre, blev arresteret flere gange og blev alvorligt tortureret. Ikke desto mindre kæmpede han for at fortsætte sin lidenskab for at komponere musik. Hans første symfoni blev komponeret på den berygtede fængsels-ø

Makronissos. Det var også i disse år, han blev interesseret i græsk folkemusik.

Da Den græske Borgerkrig sluttede, vendte Theodorakis tilbage til sin musikalske beskæftigelse på fuld tid, men i 1963 begyndte kampen for frihed atter i Grækenland. I 1963 blev Grigoris Lambrakis, et socialistisk medlem af det græske parlament, myrdet under omstændig

¹ George Giannaris, Mikis Theodorakis, Music and Social Change, 1972, Praeger Publishers, Forord af Mikis Theodorakis.

Theodorakis i 1961, omkring det tidspunkt, hvor han indledte sin aktive, politiske karriere.

heder, der ikke efterlod nogen tvivl om, at højtplacerede folk i politiet, hæren og regeringen var involveret. Selv om Theodorakis endnu aldrig frem til dette tidspunkt havde spillet en aktiv rolle i partipolitik, blev han overbevist om, at han skulle stille op til valg. Som valgt parlamentsmedlem for det Forenede Venstreparti i 1964, blev han også gjort til præsident for Lambrakis Ungdomsbevægelse (Lambrakides).

En ting, som Theodorakis altid har forstået, er, at det græske folk er tilbøjeligt til at have en meget magtfuld, historisk hukommelse, en hukommelse, der spænder over årtusinder – og helt bestemt over mere end det seneste århundrede. Det omfatter Grækenlands befrielse fra Det ottomanske Imperium, en kamp, der i sig selv tog det meste af et århundredes kamp at fuldføre. Så begyndte Første Verdenskrig, der næsten omgående efterfulgtes af den græsk-tyrsk krig, der endte i en katastrofe for Grækenland. Dette efterfulgtes igen af Anden Verdenskrig, den britisk-kejserske og forbitrede borgerkrig, og et britisk gennemtvinget, syv år langt militærdiktatur, der strakte sig over 1960'erne og 1970'erne.

Understrømmen i disse udviklinger var, at briterne fortsat påtvang Grækenland et generelt forhadet hannoveransk monarki. Hannoveranerne er det samme kongehus, som den folkemorderiske galning Prins Philip, Hertugen af Edinburgh, (hvis far var græsk adelig) tilhører; et kongehus, der blev smidt ud af landet efter oberstdiktaturets fald.

'De Vulgari Eloquentia'²

For Theodorakis påtog de græske digtere fra anden halvdel af det nittende og første halvdel af det tyvende

århundrede sig den samme opgave, med hensyn til det græske sprog, da de kæmpede for at skrive litteratur og poesi på dialekt, eller på folkeligt (*dimotiki*) græsk. På dette tidspunkt blev Grækenland undertrykt af et syntetisk græsk sprog, kaldet *Katharevousa*, der var blevet skabt af akademikere efter den græske revolution som et »reformeret« græsk, og brugt af det reaktionære monarki som endnu en form for kulturel undertrykkelse. Disse digtere søgte i stedet at tage det folkelige sprog og udanne det gennem poesi, så sproget og folket kunne forstå og udtrykke nye og dybe idéer.

Theodorakis kendte selvfølgelig meget godt til denne kamp og påbegyndte et studium af dets musikalske dimension, hvilket førte ham til et studium af traditionel folkemusik. Han opdagede dets rødder i byzantinsk musik, men denne musiks lyrik var blevet triviell og banal.

Den samtidige græske folkemusik fra midten af århundredet havde en stor fejl: Den var ikke i balance. Jo mere lidenskabelig og dyb, musikken var, desto mere banal var teksten. Mine første forsøg var derfor rettet mod at rette denne ubalance. Poesi var utvivlsomt den mest udviklede af de græske kunstarter; hvad kunne derfor være mere enkelt end foreningen af disse to store præstationer i moderne, græsk tid: poesi og folkelig musik?

I en bemærkning om, hvilken virkning, denne type komposition havde på hans græske lyttere, sagde han i et interview i 2004:

Glem ikke, at det, at grækere lytter til og synger store digteres ord i deres hverdagsliv, var og er utrykkeligt stadig væk et alvorligt/vigtigt skridt i en hel nations besejring af høj kultur/kunst, rent neo-hellenistisk i sit indhold, sin karakter og sin form.

Og igen i en anden kommentar:

Folk lytter ikke med deres ører, de lytter med deres forestillingsevne, hvis de har en ... Det ser ud som om, at, på den tid, havde det græske *laos* (folk) forestillingsevne, følsomhed, en tørst efter det nye og et fokus på historisk hukommelse.

Balladen om Mauthausen

Theodorakis' læggen vægt på at komponere sange går direkte til hjertet af hans opfattelse af stemmen som det vigtigste instrument, noget, han begyndte at påskønne, da han, som ung mand, for første gang hørte Beethovens Niende Symfoni med dens kor.

Det er på dette tidspunkt, efter borgerkrigen, at Theodorakis komponerer en unik række af sangcyklusser, hvor han brugte moderne, græsk poesi: *Epitaphios*, *Archipelagos*, *Epiphania*, *Mikres Kykliades*, for blot at nævne nogle få. Det, der gør disse værker så enestående, er, at de alle blev komponeret af digtere, der havde kæmpet imod det britisk installerede Metaxas-diktatur før krigen, eller havde kæmpet i modstandsbevægelsen mod den nazistiske invasion, eller i modstanden mod besættel-

² 'Om Veltalenhed på Folkesproget' af Dante Alighieri.

sen efter krigen. Det omfatter Yiannis Ritsos, der begyndte sin digterkarriere som en demonstration mod Metaxas-diktaturet. Og den græske digter/diplomat Giorgos Seferis, der modtog Nobelprisen »... for sin fremragende lyriske digtning, inspireret af en dyb følelse for den hellenistiske kulturverden«.³

Men et af de mest emblematiske af hans værker fra denne tid var måske cyklussen *Balladen om Mauthausen*, hvor han satte musik til en poetisk cyklus, komponeret af Iakovos Kambanellis, en græsk digter, skuespilforfatter, manuskriptforfatter til film og Tv, tekstforfatter, romanforfatter og overlevende fra Mauthausen-Gusen koncentrationslejren. En opførelse af denne cyklus, sunget af Maria Farantouri, kan høres her:

<https://www.youtube.com/watch?v=-JpNa61BTbI>

Makrokosmos og mikrokosmos

I 1964 præsenterede Theodorakis den græske offentlighed for sin drøm om forsoning mellem de to sider, der havde kæmpet i borgerkrigen, i form af en opera, *Sang for den døde broder*.

Men i april 1967 tog det britisk/amerikanskstøttede militærdiktatur magten i Grækenland. En af det nye regimes første handlinger var at forbyde Theodorakis' værker. Theodorakis gik under jorden og udstedte en appel om modstand mod regimet. Kort tid efter blev han valgt til præsident for den første modstandsorganisation (Den patriotiske Front). I skjul, og senere i fængsel, hvor han atter blev tortureret, fortsatte han med at komponere. Det internationale pres for hans løsladelse steg, og han fik lov til at rejse til Paris i 1970.

I et interview, som han netop har givet til den tyske avis *Frankfurter Allgemeine Zeitung* den 23. juni, blev Theodorakis spurgt om, hvorvidt musik kan harmonisere menneskelige og selv politiske relationer. Han svarede:

Musik er en bro. Det lægger stemme til menneskets ønsker om samfundet. Mennesker lever i totalt forskellige, ofte fjerne, områder, lande og kontinenter. Langt størstedelen af dem vil aldrig lære hinanden at kende, aldrig tale med hinanden og ved meget lidt om hinanden. Men de selv samme mennesker kan lytte til den samme musik og elske den. Vi har i tusindvis af sådanne broer, musik er blot en af dem. Ulykkeligvis er der også broer, der ikke er blevet krydset. Men op igennem tiderne har nogle få, fremragende personligheder – filosoffer, musikere, malere, digtere – altid været en slags universel valuta for menneskelig kultur og kommunikation, med deres stemmer.

Og han sagde:

Jeg er overbevist om, at kunst er den eneste kraft, der i os kan skabe et mikrokosmos som en perfekt parallel til Kosmos. Det kan overføre de love, der bestemmer universel harmoni, til vort indre. Det kan gøre hver eneste af os til miniatyresolsystemer, og

enorme stjernesystemer. Så hver eneste af os kan blive stemt i overensstemmelse med rummet, der omgiver os. Så vor indre harmoni kan blive stemt i overensstemmelse med den globale harmoni, og vi kan blive levende molekyler i den eneste, den ene harmoni. Denne vor fuldendelse svarer for mig til livets højeste mål. I modsat fald er vi blot fejeskarn, der blæses hid og did af livets vinde, til vi forvandles til støv.⁴

Denne artikel forekommer første gang i EIR, 26. juni, 2015. Artiklen har ikke tidligere været udgivet på dansk.

³ Præsentationstale af Anders Österling, Det svenske Akademis permanente sekretær.

⁴ Oversættelse af talen »Universel harmoni, i anledning af det internationale tværfaglige symposium »Musik og Universel Harmoni« til ære for Mikis Theodorakis«, 10. marts 2006, Heraklion, Kreta, 2006.